

Η ΕΥΑΓΓΕΛΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΣΜΥΡΝΗΣ

Η Σμύρνη, μητρόπολη του Μικρασιατικού Ελληνισμού¹, η ιωνική πρωτεύουσα του μύθου και του ονείρου, ήταν μια πόλη κοσμοπολίτικη, αλλά με μια πολυπληθή και ακμάζουσα ελληνική κοινότητα, κοιτίδα της χριστιανικής πίστης για δύο σχεδόν χιλιετίες. Από τον 17^ο αιώνα, η Σμύρνη, μαζί με τη Μασσαλία και το Λιβόρνο, έχει εξελιχθεί σ' ένα από τα τρία σημαντικότερα λιμάνια της Μεσογείου, στο οποίο οφείλονται η ευημερία και ο κοσμοπολιτισμός της πόλης στους επόμενους αιώνες· ένα ισχυρό οικονομικό και πολιτιστικό κέντρο, με αλματώδη ανάπτυξη και διεθνή ακτινοβολία και με προξενικές αρχές των περισσότερων ευρωπαϊκών δυνάμεων.

Στους κόλπους της ελληνικής κοινωνίας της Σμύρνης θα δημιουργηθούν ρωμαλέες εστίες παιδείας², που αποτυπώνουν έντονα την πνευματική ζωή της πόλης και, ακόμη, θα γίνει δεκτός, τον ΙΘ' αιώνα, ο Διαφωτισμός³, σε μια συγκυρία κορύφωσης των προσδοκιών, αλλά και των ιδεολογικών ζυμώσεων και αντιθέσεων.

Παράλληλα, η εμπορική ανάπτυξη, αλλά και ο εξωστρεφής κοσμοπολίτικος χαρακτήρας της πόλης, για τον οποίο είχε συμβάλει καθοριστικά το ελληνικό πληθυσμιακό στοιχείο, προκαλούν πολύ ενωρίς το ενδιαφέρον των Ευρωπαίων περιηγητών⁴, με κορυφαίο τον γάλλο φιλέλληνα Σατωβριάνδο (1768-1848), οι οποίοι, υπό την επίδραση του ευρωπαϊκού

ρομαντισμού, στρέφονται στην Ανατολή, αναζητώντας ίχνη του αρχαιοελληνικού πολιτισμού στη μικρασιατική γη, τη μήτρα της αρχαίας Ιωνίας. Έτσι, η πολυπολιτισμική και πολυεθνική Σμύρνη, η Σμύρνη των διαφορετικών γλωσσών, βρέθηκε στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος των περιηγητών, οι οποίοι πάντοτε, σχεδόν, την περιλάμβαναν στον προγραμματισμό του ταξιδιού τους, αποκαλώντας την *Fleur de l'Ionie*, ενώ οι Τούρκοι τη αποκαλούσαν *Smyrne l'infidèle* (Γκιαούρ Ιζμίρ), ακριβώς εξαιτίας της υπεροχής του ελληνικού στοιχείου.

Απαρχή της παιδευτικής αναμόρφωσης της Σμύρνης θεωρείται η αρχιερατεία του Γρηγορίου Κονταρή (1690-1698), βιβλιόφιλου και βιβλιοσυλλέκτη, ο οποίος κατόρθωσε να συγκεντρώσει σημαντικό αριθμό βιβλίων, τα οποία κληροδότησε στη Μητρόπολη της Σμύρνης, μια συλλογή που αποτέλεσε αργότερα τον πυρήνα της μεγάλης Βιβλιοθήκης της Ευαγγελικής Σχολής.

Στον εκπαιδευτικό τομέα, το 1708, ιδρύθηκε, με τη συνδρομή των προυχόντων της Σμύρνης, το Σχολείο τού Χριστού (Παλαιό Σχολείο), με θρησκευτικό κατ' αρχάς χαρακτήρα, που επανασυστάθηκε το 1717, από τον Μητροπολίτη Σμύρνης Ανανία, στο οποίο δίδαξε ο λόγιος Αδαμάντιος Ρύσιος, παππούς, από τη μητέρα του, του Αδαμαντίου Κοραή, «άνηρ περι τόν Έλληνα λόγον δοκιμώτατος καί τῶν πατρίων ζηλωτής». Το σχολείο αυτό μετονομάσθηκε διαδοχικά: Ελληνικόν Σχολείον,

Μεγάλον Σχολεῖον, Ἑλληνομουσεῖον, Εὐαγγελικόν Σχολεῖον, Εὐαγγελικόν Φροντιστήριον ἢ Σχολεῖον τῶν Εὐαγγελικῶν ἐντολῶν και Φροντιστήριον πάντων των ἑλληνικῶν μαθημάτων, μέχρις ὅτου ονομάσθηκε Εὐαγγελική Σχολή (École Grecque Evangelique) και ἀπό το 1881 στεγάστηκε σε κεντρικό κτίριο μεταξύ της Αγίας Φωτεινῆς και του Αγίου Γεωργίου.

Το 1829, ιδρύθηκε το Φιλολογικό Γυμνάσιο, ἀντίποδας, κατὰ κάποιον τρόπο, της Εὐαγγελικῆς Σχολῆς, ἴδρυμα, ὅπου δίδαξαν λόγιοι, ὅπως οἱ: Κωνσταντῖνος Κούμας, Κωνσταντῖνος Οικονόμου, γνωστός Διδάσκαλος του Γένους, Στέφανος και Σοφοκλῆς Οικονόμου, Διονύσιος Πύρρος, ο Θεσσαλός κ.ά.

Το 1830 ιδρύθηκε το πρῶτο σχολεῖο Θηλέων, το ἀλληλοδιδακτικό, το οποίο, ἀπό το 1837 στεγάστηκε σε οἰκῆμα του μητροπολιτικού ναοῦ της Αγίας Φωτεινῆς, ονομάσθηκε Παρθεναγωγεῖον της Αγίας Φωτεινῆς και, ἀργότερα, Κεντρικόν Παρθεναγωγεῖον. Το 1881 ιδρύθηκε το Ομήρειον Παρθεναγωγεῖον, που δημιούργησε και Διδασκαλεῖον, με ὑποτρόφους νέες, ἀπό διάφορα μέρη της Μικρᾶς Ἀσίας, τις οποίες ἐκπαίδευε, για να γυρίσουν στη γενέτειρά τους και να διδάξουν. Συνολικά ὑπῆρχαν 20 ιδιωτικά Παρθεναγωγεία, ἑλληνικά και ξένα, που ἀποσκοπούσαν στη μετάδοση γνώσεων και στην πληρέστερη ἐνταξὴ των κοριτσιῶν στην Κοινότητα.

Σημαντικό βήμα στην επίσημη καθιέρωση της Εὐαγγελικῆς Σχολῆς ἐγένετο το 1733. Επιτροπή ἀποτελούμενη ἀπό

τον Ιθακήσιο μοναχό Ιερόθεο Δενδρινό και τρεις προκρίτους της ελληνικής κοινότητας της Σμύρνης, τους Παντολέοντα Σεβαστόπουλο⁵, Γεώργιο Όμηρο και Γεώργιο Βιτάλη, χιώτες την καταγωγή, υπέγραψε την ιδρυτική πράξη της Ευαγγελικής Σχολής⁶, ως κοινοτικής, που εντασσόταν στη γενικότερη προσπάθεια αντιμετώπισης των προσηλυτιστικών ενεργειών των Γάλλων Ιησουϊτών της Σμύρνης. Η Σχολή, από το 1747, αυτονομήθηκε από την κοινότητα της Σμύρνης και τέθηκε υπό την κρατική προστασία της Μεγάλης Βρετανίας, ειδικότερα του Άγγλου προξένου της Σμύρνης και της *British Levant Company*, σύμφωνα με το καθεστώς των διομολογήσεων. Η υπαγωγή έγινε με την επιμονή του Σεβαστόπουλου, Βρετανού υπηκόου, ο οποίος φοβόταν τη διάλυση της Σχολής μετά το θάνατό του. Παράλληλα, και το Οικουμενικό Πατριαρχείο, με σιγίλιό του (=έγγραφο), διακήρυξε «το αυτόνομον και ανεξάρτητον της Σχολής από παντός ιερωμένου και λαϊκού». Έτσι, έμεινε έκτοτε γνωστή, ως λαμπρό μορφωτικό ίδρυμα της ελληνικής κοινότητας της Σμύρνης, εφάμιλλο σχεδόν της Μεγάλης του Γένους Σχολής τόσο για την ανθρωπιστική και εθνική δράση όσο και για τα εξαιρετικά μορφωτικά αποτελέσματα. Στη Σχολή, που αποτελούσε ένα από τα σημαντικότερα εκπαιδευτικά ιδρύματα της Ανατολής, συνέρρεαν μαθητές από τη Μικρά Ασία και το Ανατολικό Αιγαίο· τόσο δε μεγάλος ήταν ο αριθμός των εγγραφέντων μαθητών, με 17 τμήματα, 50-70 μαθητών, και 14

αίθουσες, ώστε σύντομα ιδρύθηκαν πέντε παραρτήματα (εξαρτήματα), σε διάφορες συνοικίες της πόλης, που κάλυπταν όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης, όπως το Σοφείον, προς τιμήν της μεγάλης ευεργέτιδας της Σχολής Σοφίας Κιουπετζόγλου, το Κιουπετζόγλειον, προς τιμήν του Δ. Κιουπετζόγλου, ο οποίος κατέβαλε χρήματα για την ανέγερσή του και Αγίου Ιωάννου του Θεολόγου, στις συνοικίες Σχοινάδικα και Φασουλά.

Το 1812 ο σχολάρχης Θεόφιλος Καϊρης πρωτοστάτησε στην αναμόρφωση του προγράμματος το οποίο είχε χαρακτηριστεί ως αναχρονιστικό, με παραδοσιακές μεθόδους διδασκαλίας και με εμμονή στο σχολαστικισμό, «ασκητικό κοινόβιο» το χαρακτήρισε ο Κούμας⁷.

Οι κύκλοι σπουδών διαιρέθηκαν σε δύο: τον *κατώτερο*, στον οποίο διδάσκονταν τα λεγόμενα «γραμματικά» μαθήματα (ελληνικά – ιστορία – Ευαγγέλιο) και σε *ανώτερο*, στον οποίο τα διδασκόμενα μαθήματα ήταν η ρητορική, η ποιητική, η ηθική, η φιλοσοφία. Αναλυτικότερα, διδάσκονταν η αρχαία γλώσσα: ποιητές (Όμηρος, Ευριπίδης, Αριστοφάνης, Πίνδαρος), λατινικά, άλγεβρα, επιτομή αστρονομίας, φυσική και εμπειρική ψυχολογία, ξένες γλώσσες, κυρίως γαλλική και αργότερα αγγλική και ιταλική.

Το 1862 η Σχολή αναγνωρίσθηκε από το ελληνικό κράτος, με έγγραφο του Πρυτάνεως του Πανεπιστημίου Κωνσταντίνου

Ασωπίου· περιλάμβανε πλέον νηπιαγωγείο, εξατάξιο δημοτικό, τρεις τάξεις «ελληνικού σχολείου», τέσσερις τάξεις Γυμνασίου, εμπορικό τμήμα και τμήμα ξένων γλωσσών καθώς και Διδασκαλείο. Το 1875 το Γυμνάσιο έγινε πεντατάξιο. Σύμφωνα με το ιδρυτικό της Σχολής παρεχόταν δωρεάν φοίτηση «δι' όλους τους προσερχόμενους Χριστιανούς». Η Σχολή συντηρείτο από προσφορές της Δημογεροντίας, κληροδοτήσεις, χορηγίες ευπόρων και κληροδοτήματα, εράνους και συνδρομές των κατοίκων της Σμύρνης, ενοικίαση καταστημάτων, τόκους εισοδημάτων, χορήγηση απολυτηρίων (δίδακτρα), αλλά κυρίως από δωρεές ευεργετών (Ελλήνων εμπόρων, επιχειρηματιών, λογίων ή παλαιών μαθητών της Σχολής), τα ονόματα των οποίων ήταν χαραγμένα σε στήλη των Ευεργετών στη μεγάλη αίθουσα της Σχολής. Μία από τις σημαντικότερες προσφορές ήταν του εμπόρου Π.Α. Ράλλη, Χιώτη στην καταγωγή και εγκαταστημένου στην Τεργέστη, καθώς και του πεζογράφου Πλάτωνος Ροδοκανάκη (1883-1919).

Οι δάσκαλοι και οι καθηγητές επιλέγονταν με ιδιαίτερη προσοχή από την Εφορεία (Ανώτερη διοικητική αρχή δωδεκαμελούς συμβουλίου, ανάλογου με τον αριθμό των μαθητών του Χριστού, Ελλήνων προκρίτων με τριετή θητεία) και τον Διευθυντή, ενέργεια που συνέβαλε στην ακτινοβολία και το κύρος της Σχολής. Υπήρχαν δύο ιστορικές σφραγίδες της Σχολής η μία για τα έγγραφα της Εφορείας και η άλλη, με την οποία

σφραγίζονταν τα προς εσωτερική χρήση έγγραφα, στη μία όψη της οποίας εικονιζόταν πυργοστεφής κεφαλή της Κυβέλης, ενώ στην άλλη η επιγραφή ΣΜΥΡΝΑΙΩΝ εντός στεφάνου. Σήμερα η Ευαγγελική Σχολή χρησιμοποιεί τη σφραγίδα της Εφορείας, η οποία στο κέντρο φέρει τη φράση από τις Παροιμίες (Κεφ. Α', 7) του Σολομώντος «Αρχή σοφίας φόβος Κυρίου», ενώ κυκλοτερώς αναγράφεται «Η εν Σμύρνη Ευαγγελική Σχολή, 1733». Διαπρεπέστατοι Έλληνες λόγιοι υπήρξαν Διευθυντές, όπως οι: ιερομόναχοι Ιθακήσιοι Ιερόθεος Δενδρινός και Χρυσανθος Καραβίας, Νεοκλής Παπάζογλου⁸, Χρ. Βερνάρδος, Ματθαίος Παρανίκας⁹, Αβράμιος Ομηρόλης αρχιδιδάσκαλος, Δημήτριος Ολλανδός, Κων. Ξανθόπουλος, Αναστ. Σακελλάριος, Νικ. Λιθοξόος, Γεώργ. Χρυσοβέργης, Γ. Σωτηρίου, Ν. Καπετανάκης κ.ά., ενώ δίδαξαν περίφημοι διδάσκαλοι, παιδαγωγοί και επιστήμονες, όπως οι: Θεόφιλος Καϊρης, Βενιαμίν Λέσβιος, Παναγιώτης Βενετοκλής, Ιωάννης Μοσχόπουλος, Κ. Στυλιανόπουλος, Χ. Παρασκευαΐδης, Ι. Γαρυφάλλου, Δ. Λιγνάδης κ.ά. Χάρη στο επιλεγμένο διδακτικό προσωπικό οι νέοι αποκτούσαν ολοκληρωμένη και τέλεια μόρφωση. Από τους αποφοίτους της Σχολής αναρίθμητοι διακρίθηκαν σε όλους τους τομείς και αναδείχθηκαν ως λόγιοι, επιστήμονες, κληρικοί, καλλιτέχνες και επιχειρηματίες. Αναφέρουμε, ενδεικτικά ονόματα που τίμησαν το ελληνικό έθνος: ο Αδαμάντιος Κοραής, ο εθνομάρτυρας Πατριάρχης Γρηγόριος Ε', ο Κωνσταντίνος

Οικονόμος ο εξ Οικονόμων¹⁰, ο Ιωάννης Ισιδωρίδης – Σκυλίτσης (μεταφραστής του Ουγκώ), ο Νεόφυτος Η', Οικουμενικός Πατριάρχης, ο ποιητής Ηλίας Τανταλίδης, ο ιστορικός Παύλος Καρολίδης, ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών Χρυσόστομος Α' (Παπαδόπουλος), ο αρχιστράτηγος Λεωνίδα Παρασκευόπουλος, ο πολιτικός Γεώργιος Μπαλτατζής (εκτελεσθείς με τη «δίκη των εξ»), ο μουσικός Μανώλης Καλομοίρης, ο σκηνοθέτης Πέλος Κατσέλης, οι καθηγητές του Πανεπιστημίου Αθηνών: Γεώργιος Φωτεινός, μέγας ευεργέτης της Ακαδημίας, Στυλιανός Σεφεριάδης (πατέρας του Γιώργου Σεφέρη), Αλέξανδρος Λιτζερόπουλος, ο Μιχαήλ Αναστασιάδης, ο Αλέξ. Συμεωνίδης, ο Γεώργ. Ιωακείμογλου, ο Ιωάννης Συκουτρής¹¹, ο λογογράφος Στέφανος Ξένος και ο ποιητής Στέλιος Σπεράντζας, ο παιδαγωγός και κοινωνιολόγος Δημήτρης Γληνός, οι δημοσιογράφοι Σωκράτης και Χρίστος Σολομωνίδης, Χρήστος Αγγελομάτης, ποιητής Μιχαήλ Αργυρόπουλος, ο φιλόλογος Θρασύβουλος Σταύρου, ο εφοπλιστής Αριστοτέλης Ωνάσης (φοίτησε, αλλά δεν αποφοίτησε), και πολλοί άλλοι¹².

Σημαντικά παραρτήματα της Σχολής ήταν η *Βιβλιοθήκη* και το *Αρχαιολογικόν Μουσείον*, μοναδικό σε όλη τη Μικρά Ασία. Η Βιβλιοθήκη αριθμούσε το 1922 72.000 τόμους βιβλίων και 1200 σπανιότατα πολύτιμα χειρόγραφα. Το *Αρχαιολογικό Μουσείο* διέθετε πλουσιότατα αρχαιολογικά ευρήματα, 3.000 περίπου

εκθέματα (πήλινα, υάλινα, επιγραφές, σταθμά, μαρμάρινα αγάλματα και ανάγλυφα). Η Σχολή είχε επίσης Μουσείο Φυσιολογίας, (Φυσιογραφικό και Ανθρωπολογικό Τμήμα) Πειραματικό Μουσείο δηλ. Οργανοθήκη, Νομισματικό (συλλογή 15.000 μικρασιατικών, κατά το πλείστον, νομισμάτων), τυπογραφείο, από το οποίο εκδόθηκε το πρώτο ελληνικό βιβλίο *Δοκίμιον Επιστολικών Κανόνων*, του Διευθυντή Αβραάμ Ομηρόλη, το 1834, και Βιβλιοδετείο, και Πινακοθήκη, με σπάνιους ζωγραφικούς πίνακες, μεταξύ των οποίων και έναν πίνακα του διάσημου Ρώσου ζωγράφου, αρμενικής καταγωγής, Ιβάν Αϊβαζόφσκυ (1817-1900), που παρίστανε τον Χριστό να ευλογεί τα παιδιά.

Ο εμπλουτισμός της Βιβλιοθήκης και των Μουσείων οφείλεται, κατά μέγα μέρος, στον Στίλπωνα Πιπτακή, ο οποίος διατέλεσε Διευθυντής τους, επί μακρά σειρά ετών.

Χρονολογικά, η ιστορική εξέλιξη της Σχολής και των εγκαταστάσεών της από την ίδρυσή της ως τη διάλυσή της το 1922, μπορεί να διαιρεθεί σε δύο περιόδους:

α. Η περίοδος της ακμής (1733-1778), που τελειώνει με τη μεγάλη πυρκαγιά, συνέπεια σεισμού, που κατέστρεψε εντελώς τη Σχολή, και η οποία ξαναχτίστηκε με δαπάνες των Σμυρναίων, κυρίως του Ιωάννη Κανά, εμπόρου και σημαντικού μέλους της ελληνικής κοινότητας της Σμύρνης.

β. Στην περίοδο 1778-1821, η Σχολή αντιμετωπίζει σοβαρά προβλήματα¹³, γιατί θεωρήθηκε οπισθοδρομικό ίδρυμα, σε σχέση με το Φιλολογικό Γυμνάσιο, και για το λόγο αυτό η επιτροπεία προσέλαβε τον Βενιαμίν τον Λέσβιο, για να τη μεταρρυθμίσει· η Σχολή, όμως, έκλεισε με την κήρυξη της Επανάστασης το 1821, εξαιτίας των κινδύνων διώξεων των ελληνορθοδόξων της Σμύρνης.

γ. Η τρίτη περίοδος αρχίζει με την επαναλειτουργία της το 1824 και διαρκεί ως το 1842, όπου μια μεγάλη πυρκαγιά την κατέστρεψε ακόμη μια φορά. Η Σχολή πυρπολήθηκε τρεις φορές, αλλά πάντοτε «ως φοίνιξ ανέθρωσκεν εκ της τέφρας». Στη διάρκεια αυτής της περιόδου η Σχολή μεταρρυθμίστηκε, αποβάλλοντας το θρησκευτικό της χαρακτήρα, με Διευθυντή τον Νεοκλή Παπάζογλου, ο οποίος διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στη μεταρρύθμισή του¹⁴, παρά τη μεγάλη αντίδραση του κλήρου, συντάσσοντας και τον πρώτο κανονισμό για τη λειτουργία και την εξέλιξή της.

δ. Στην τέταρτη περίοδο (1843-1860) το οίκημα της Σχολής επανοικοδομήθηκε με τη συνδρομή των μελών της ελληνικής κοινότητας, αλλά και με την οικονομική ενίσχυση Ελλήνων εμπόρων, εγκαταστημένων σε ευρωπαϊκές πόλεις.

ε. Στη διάρκεια της πέμπτης περιόδου (1861-1914) η Ευαγγελική Σχολή ολοκληρώνει την εξέλιξή της (πλήρες Γυμνάσιο, αύξηση αριθμού μαθητών και παραρτημάτων, αναγνώριση από το

Πανεπιστήμιο Αθηνών, σύνταξη νέου Κανονισμού, προσθήκη νέας πτέρυγας), κυρίως με την αρωγή δύο Γυμνασιαρχών του Τραπεζούντιου Κωνσταντίνου Ξανθόπουλου (Διευθυντή από 1861-1876) και του Ηπειρώτη Ματθαίου Παρανίκα (Διευθυντή από το 1878-1885). Το 1894 ιδρύθηκε ανεξάρτητη τετρατάξια Εμπορική Σχολή, αλλά και Σχολή Ξένων Γλωσσών (γαλλικής, αγγλικής ή γερμανικής, τουρκικής). Το 1910 ιδρύθηκε τριτάξιο Διδασκαλείο Αρρένων, το οποίο κατήριζε δασκάλους, με σκοπό να υπηρετήσουν στα σχολεία των ελληνικών κοινοτήτων στο εσωτερικό της Μικράς Ασίας.

στ. Στην τελευταία περίοδο (1914-1922) η Σχολή αντιμετώπισε σοβαρές δυσκολίες, εξαιτίας του Α' Παγκοσμίου πολέμου. Γνώρισε, όμως, νέα περίοδο μεταρρύθμισης από το 1919-1922, χάρη στον τελευταίο Διευθυντή της Νικόλαο Λιθοξόο, πρώην Γυμνασιάρχη του *Φροντιστηρίου Τραπεζούντος*. Το κεντρικό κτίριο ήταν πλέον ανεπαρκές, με τη συνεχή αύξηση των μαθητών, και έτσι άρχισε η ανοικοδόμηση νέου κτιρίου, σε δωρεάν παραχωρηθέν οικόπεδο, με αρχιτέκτονες, μέλη της ελληνικής κοινότητας, οι οποίοι συνεργάσθηκαν χωρίς χρηματική αμοιβή. Το νέο κτίριο ήταν έτοιμο για το σχολικό έτος 1922-1923. Στις τραγικές, όμως, ημέρες της πυρπόλησης της ελληνικής συνοικίας της Σμύρνης, τον Σεπτέμβριο του 1922¹⁵, τη χειρότερη καταστροφή της ιστορίας της, η πυρκαγιά, που εμαίνετο ανεμπόδιστη τέσσερις ημέρες, κατέκαψε ολοσχερώς το

παλαιό κτίριο της Σχολής, τη Βιβλιοθήκη με τα πολύτιμα βιβλία της και το Αρχαιολογικό Μουσείο της με τα ευρήματα¹⁶. Το μεγαλοπρεπές νέο οικοδόμημα, στη συνοικία της Αγίας Αικατερίνης με τα επιβλητικά αετώματα και την ελληνική επωνυμία, που εγκαινιάσθηκε από τον εθνομάρτυρα Χρυσόστομο, τελευταίο μητροπολίτη, στο οποίο, όμως, δεν πρόλαβε ποτέ να εγκατασταθεί, διασωθέν από την πυρκαγιά, στεγάζει σήμερα τουρκικό δημόσιο σχολείο με την ονομασία Lizesi Namik Kemal (Τούρκος ποιητής του 19^{ου} αιώνα). Το λαμπρό οικοδόμημα επισκεφθήκαμε το 2010 στην εκδρομή της ΠΕΦ, στα παράλια της Μ. Ασίας και το 2011 οι μαθητές της Ευαγγελικής Σχολής Ν. Σμύρνης – η νέα Ευαγγελική συναντά την παλιά.

«Η Ευαγγελική Σχολή, η υπέρλαμπρος εκείνη εστία παιδείας και πίστεως δεν υπάρχει πλέον και εις την πατρίδα του ευρωπαϊκού πολιτισμού, πρώτη φορά ύστερα από 3.000 χρόνια ο Φοίβος της ελληνικής παιδείας ουκέτι έχει καλύβην.», αναφέρει χαρακτηριστικά, ο Ιωάννης Συκουτρός¹⁷, ο οποίος υπήρξε εκ των τελευταίων τροφίμων της παλαιγενούς σχολής, της οποίας διατηρούσε εσαεί την αγία μνήμη της. «Αλλά, συμπληρώνει, τα έργα του πνεύματος πυρ ή μάχαιρα δεν αφανίζει. Αιώνια ζουν εις τας καρδίας και τας αναμνήσεις των ανθρώπων, ζουν εις τον ακήρατον κόσμον της ιδέας».

Τώρα πια, σχεδόν έναν αιώνα από την αίγλη της Σχολής και τη λάμψη της Σμύρνης¹⁸ εκείνης της εποχής, δεν μπορούμε

παρά να θυμηθούμε τα προφητικά και συγκλονιστικά λόγια του νομπελίστα ποιητή μας Γιώργου Σεφέρη¹⁹, επισκέπτη της γενέτειράς του. «Καλύτερα έτσι. Αυτός ο σταθμός στη Σμύρνη είναι το κλείσιμο ενός κύκλου, που άρχισε τα τελευταία χρόνια της παιδικής μου ηλικίας. Από εδώ και πέρα, δεν υπάρχει ούτε ξεκίνημα ούτε φτάσιμο, Υπάρχει ο κόσμος εδώ ή εκεί, όπως είναι ο κόσμος, και δεν φτάνει κανείς πουθενά».

Η Ευαγγελική Σχολή επανιδρύθηκε, το 1934²⁰, στη Νέα Σμύρνη, σε μισθωμένο οίκημα της κεντρικής πλατείας, ως δημόσιο μεικτό Γυμνάσιο της κοινότητας Νέας Σμύρνης, προσφυγικού συνοικισμού της Αττικής, που σήμερα είναι ένας μεγάλος και σημαντικός Δήμος της περιοχής. Το 1935 με Βασιλικό Διάταγμα έλαβε την επωνυμία «Ευαγγελική Σχολή Σμύρνης 1717-1934»²¹ σε ανάμνηση της παλαιάς ιστορικής Σχολής και έγιναν τα επίσημα εγκαίνια του σχολείου – πανηγυρικό γεγονός η επανίδρυσή του – και η αποκάλυψη επιγραφής. Το σχολείο παρέμεινε μεικτό ως το 1946-47, οπότε ιδρύθηκε Γυμνάσιο Θηλέων και η Ευαγγελική Σχολή συνέχισε την πορεία της ως Γυμνάσιο Αρρένων. Το 1964 χωρίστηκε σε Γυμνάσιο και Λύκειο και εγκαταστάθηκε σε νεόδμητο κτίριο στην οδό Κοραή. Το 1971 αναγνωρίστηκε ως *Πρότυπος Σχολή*, με εισαγωγικές εξετάσεις μαθητών, και εγκαταστάθηκε στο σημερινό του κτίριο (Αγίας Σοφίας και Λέσβου 4), σε σχέδια του αρχιτέκτονα Αλέξ. Τομπάζη. Από το σχολικό έτος 1979-80 άρχισε

να δέχεται και κορίτσια. Το 1982 μετονομάσθηκε, όπως όλα τα Πρότυπα Σχολεία, σε Πειραματικό Γυμνάσιο (και Λύκειο, αντιστοίχως), με εισαγωγή μαθητών στην Α' τάξη, κατόπιν κλήρωσης. Το 2011 αναγνωρίσθηκε, κατόπιν αξιολόγησης, ως Πρότυπο Πειραματικό Γυμνάσιο και από το 2012-13 οι μαθητές εισάγονται στην Α' τάξη κατόπιν εξετάσεων. Τέλος, το 2014 κατατάχθηκε στα 5 Πρότυπα Γυμνάσια της χώρας, ως Πρότυπο Γυμνάσιο Ευαγγελικής Σχολής Σμύρνης, δρώντας και προσφέροντας στην κοινωνία όλης της Ελλάδας και οι μαθητές/τριες επιλέγονται, κατόπιν εισαγωγικών εξετάσεων, στην Α' Γυμνασίου.

Αναστάσιος Αγγ. Στέφος, δ.φ.

Πρόεδρος Π.Ε.Φ.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. α. ΣΜΥΡΝΗ. *Η Μητρόπολη του Μικρασιατικού Ελληνισμού*. Εκδόσεις Έφεσος, Άλιμος, χ.χ.
β. Ευαγγελική Σχολή Σμύρνης: «τρεις αιώνες ιστορίας» (1733-2014). Επιμέλεια: Π. – Φ.Δ. Σκαλτσογιάννης.
γ. Χρίστος Σολδάτος, *Η εκπαιδευτική και πνευματική κίνηση του Ελληνισμού της Μικράς Ασίας (1800-1999)*, Αθήνα 1989, τόμοι 3, Α' *Η γέννηση και η εξέλιξη των σχολείων*, Β' *Η οργάνωση και η λειτουργία των σχολείων*, Γ' *Η εξάρτηση και η δραστηριότητα των σχολείων*.
δ. Π. Ενεπεκίδης, *Τραπεζούντα, Κωνσταντινούπολη, Σμύρνη. Τρία κέντρα του Μικρασιατικού Ελληνισμού. 1800-1923*, Ωκεανίδα, Αθήνα 1979.
ε. Κ. Ξηραδάκη, *Παρθεναγωγεία και δασκάλες υποδούλου Ελληνισμού*, Αθήναι 1972.
στ. Θ. Μπελίτσος, *Τα σχολεία της Ελληνικής Σμύρνης στις αρχές του 20^{ου} αιώνα*. Αθήνα 1993.
2. Σταύρος Θ. Ανεστίδης, «Η παιδεία και ο πολιτισμός» ΣΜΥΡΝΗ, ό.π. σ.σ. 137-160. Χρήστος Σ. Σολομωνίδης, *Η παιδεία στη Σμύρνη*. Μαυρίδης, Αθήνα 1962.
3. Φίλιππος Ηλιού, *Κοινωνικοί αγώνες και διαφωτισμός, Η περίπτωση της Σμύρνης*. Ε.Μ.Ν.Ε. – Μνήμων, Αθήνα 1981.
4. Βασίλης Καρδάσης, «Η Σμύρνη μέσα από τα μάτια των περιηγητών». ΣΜΥΡΝΗ, ό.π. σ.σ. 41-62.

5. Νίκη Παπαηλιάκη, «Εκπαιδευτικές στρατηγικές και οικονομικοί ανταγωνισμοί του 18^{ου} αιώνα: ο Παντελής Σεβαστόπουλος και η ίδρυση της Ευαγγελικής Σχολής της Σμύρνης», *Τα Ιστορικά*, 63 (2016).
6. Α.Σ. Αναστασιάδης, «Ευαγγελική Σχολή της Σμύρνης», *Μικρασιατικά Χρονικά*, 1 (1938) και Αυρήλιος Ευστρατιάδης, «Ευαγγελική Σχολή, πέντε δοκίμια». Δωδώνη, Αθήνα 1982.
7. Λόγιος και δάσκαλος του Γένους (1771-Λάρισα-1836-Τεργέστη), ιδρυτής του «Φιλολογικού Γυμνασίου» στη Σμύρνη, όπου δίδαξε με ζήλο μαθηματικά, φιλοσοφία και φυσική. Δίδαξε επίσης και στη Μεγάλη του Γένους Σχολή. Τα συγγράμματά του εξέδωσε, σε τέσσερις τόμους, στη Βιέννη, με τίτλο «Σύνταγμα φιλοσοφίας».
8. Κώστας Παπαδόπουλος. «Δύο εξέχουσαι(!) προσωπικότητες της Σμύρνης: οι Διευθυνταί της Ευαγγελικής Σχολής Σμύρνης Νεοκλής Παπάζογλου και Βενέδικτος Κωνσταντινίδης». *Μικρασιατικά Χρονικά*. 10 (1963) και Ι. Σολομωνίδης, *Οι δύο πρώτοι της Ευαγγελικής Σχολής Διευθυνταί Ιερόθεος Δενδρινός και Χρύσανθος Καραβίας*, Σμύρνη, 1879.
9. Ματθαίος Παρανίκας, *Ιστορία της Ευαγγελικής Σχολής εκ των πηγών συνταχθείσα*, Αθήναι 1885.

- 10.Ιωάννης Μπουγάτσος, «Αλληλογραφία Κωνσταντίνου Οικονόμου του εξ Οικονόμων και Εφόρων Ευαγγελικής Σχολής Σμύρνης». Μικρασιατικά Χρονικά, 19 (1965).
- 11.Διονύσιος Αλικανιώτης, *Ιωάννης Συκουτρής. Η ζωή του (1901-1937)*. Κάκτος, Αθήνα 2008.
- 12.Μιχαήλ Αναστασιάδης, «Οι τελευταίοι απόφοιτοι της Ευαγγελικής Σχολής Σμύρνης», Μικρασιατικά Χρονικά, 8 (1959).
- 13.Πασχάλης Κιτρομηλίδης, «Ιδεολογικές συνέπειες της κοινωνικής διαμάχης στη Σμύρνη» (1809-1810). Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών, 3 (1982).
- 14.Νίκος Βέης, «Συμβολή εις τα σχολικά πράγματα της Σμύρνης», Μικρασιατικά Χρονικά, 1(1938).
Λήδα Ιστικοπούλου, α. «Επεμβάσεις στην αυτονομία της Ευαγγελικής Σχολής», Μικρασιατικά Χρονικά, 21 (2002).
β. «Ευαγγελική Σχολή: τα ταραγμένα χρόνια 1914-1922», Μικρασιατικά Χρονικά, 22 (2007).
- 15.Γιώργος Α. Γιαννακόπουλος, «Από τον θρίαμβο στην τραγωδία», ΣΜΥΡΝΗ, ό.π. σ.σ. 211-266.
- 16.Χρήστος Σ. Σολομωνίδης, *Ύμνος και θρήνος της Σμύρνης*, Μαυρίδης, Αθήνα 1956.
- 17.Διονύσιος Αλικανιώτης, *Ιωάννης Συκουτρής*, ό.π. σ.σ. 79-80.
- 18.Γιώργος Θ. Κατραμόπουλος, *Πώς να σε ξεχάσω Σμύρνη αγαπημένη*, Ωκεανίδα, Αθήνα 1994.

- 19.Μέρες Ε' 1^η Γενάρη 1945 – 19 Απρίλη 1951, Αθήνα, Ίκαρος 1996.
- 20.*Ευχαριστούμε τον αγαπητό συνάδελφο Νίκο Λινάρδο, δ.φ. Διευθυντή του Γυμνασίου της Ευαγγελικής Σχολής Ν. Σμύρνης για τη διάθεση βιβλιογραφικού υλικού.
- β. Ζηνοβία Λιθοξόου – Σαλάτα, *Ευαγγελική Σχολή Σμύρνης*, Αθήνα 1959.
- γ. Τόνια Καφετζάκη (επιμέλεια), *Ιστότοπος του Συλλόγου Γονέων Προτύπου Γυμνασίου Ευαγγελικής Σχολής Σμύρνης*.
- 21.Βλ. Γ. Γιαννακόπουλος. *Η Νέα Σμύρνη. Από την καταστροφή στη δημιουργία*. Έκδοση Δήμου Νέας Σμύρνης, χ.χ. και Παύλος Φώτιος Δ. Σκαλτσογιάννης, «Τα κτίρια της Ευαγγελικής Σχολής», *Επίκαιρα*, 28/5/2011.